लिङ्गदेहान्तर्गत इति वेदान्तिनः सांख्याश्चाहुः। तेन जीवति वेतना० ठञ्। औपस्थिक जारकर्म्मोपजीविनि जारभेदे पु०। वेश्यायां स्त्री। २उत्सङ्गे क्रोड़े ३अन्तराले "आत्मन्नुपस्थेन वृकस्य लोम" यजु० १९,९२। "वरीयओभा पृणन्ती पित्रोरुपस्था" ऋ०१,१२४,५। "उपस्था उपस्थे उत्सङ्गेऽन्तरालदेशे वा" भा० "तस्याः कुमारमुपस्थ आदधुः" गोभि० "उपस्थे उत्सङ्गे" सं०त० "भूम्या उपस्थेऽवपज्जघन्वान्" ऋ०२,१४,७। "रथोपस्थ उपाविशत्" गीता। उप+स्था घञर्थे भावे क। सर्वाङ्गुलीभिः भूमिमाश्रित्य ४स्थितौ "समस्तजङ्घोरुररत्निभ्यां जानुभ्यां चोपस्थं कृत्वा" आश्व०श्रौ० ६,५,५। "उपस्थं कृत्वा भूमिमाश्रित्येत्यर्थः पादाङ्गुलीभिश्च भूमिमाश्रित्यैवमुपविशेत्" नारा०वृ०। "प्राङ्मुख उपविश्योपस्थं कृत्वा" आश्व०गृ० ३,२,२,। उप+तिष्ठति स्था— क। "उपस्थकृतस्त्वेवाश्विनं शंसेत्" आ०श्रौ०६,५,५। ५समीपस्थिते त्रि०।

उपस्थपत्र पु० उपस्थं स्त्रीचिह्नमिव पत्रमस्य। अश्वत्थे वृक्षे तत्पत्रस्य तदाकारत्वात्तथात्वम् अतएव नैष०दमयन्त्यास्तदङ्गवर्णने। अश्वत्थस्य चलपत्र नामता कारणमुत्प्रेक्षितम्। "अङ्गेन केनापि विजेतुमस्यागवेष्यते किं? चलपत्रपत्रम्। नो चेद्विशेषादितरच्छदेभ्यस्तस्यास्तु कम्पस्तु कुतोभयेन" उपस्थदलादयोऽप्यत्र। उपयमशब्दे स्त्रीलक्षणे च तदङ्गस्य अश्वत्थदलारतोक्ता।

उपस्थातृ त्रि०उप+स्था-तृच्। १उपासके, २उपनते, च ३यथोक्तकाले उपगते "अन्यवादी क्रियाद्वेषी नोपस्थाता निरुत्तरः। आहूतप्रपलायी च हीनः पञ्चविधः स्मृतः" मिता०स्मृतिः। ५ऋत्विग्भेदे पु०।

उपस्थान न० उप+स्था—ल्युट्। १उपेत्य स्थितौ, २अनुसन्धाने स्मरणे "तत्त्वस्मृतेरुपस्थानात् मनोयोगात् परिक्षयात्। कर्म्मणां सन्निकर्षाच्च सतां योगः प्रवर्त्तते" याज्ञ०। "कर्म्मासन्निहितं नैव बुद्धौ विपरिवर्त्तते। शब्दात्तु तदुपस्थानमुपादेये गुणो भवेत्" भट्टका०। ३उपसेवने उपासने "सूर्य्योपस्थाने विनियोगः" सन्ध्याप्रयोगः "तूष्णीं वोपस्थानम्" कात्या०४,१२,२०, ४उपसर्पणे। "तस्योक्तमुपस्थानम्" आश्व०श्रौ०५,१२,२, "उपस्थानं प्रसर्पणम्" नारा०वृ०। ५आनतीकरणायोपगतौ "सुरद्विषश्चैव जगच्च सर्व्वमुपस्थाने सन्नमन्ति प्रभावात्" भा०आ० ७६। ६समीपस्थाने "कुशान् यवांश्चासनोपस्थानेषु प्रोक्षेत्" पार०सू०। उपस्थीयतेऽत्र आधारे ल्युट्। ७उपासनाधारे गृहादौ। "पार्थिवैर्बहुभिः कीर्णमुपस्थानं दिदृक्षुभिः" भा०स०४७ अ० "उपस्थानगृहैर्भद्रैर्वलभीभिश्च शोभितम्" भा०आ०१२८ अ० अनुसन्धानञ्च स्मरणम् तस्य च चित्तेऽनुभवाहितसंस्कारेणोपस्थितत्वात् तथात्वम्।

उपस्थानीय त्रि० उप+स्था—"भव्येत्यादि" पा०नि० कर्त्तरि अनीयर्। १उपासके। कर्मणि अनीयर्। २उपास्ये त्रि०

उपस्थापक त्रि० उप+स्था—णिच्-ण्वुल्। १स्मारके अनुभवजन्यसंस्कारेण चित्तेऽनुसन्धानसम्पादके। उपस्थितौ च समानविषयत्वं तन्त्रम् यद्विषयकोऽनुभवस्तद्विषयकः संस्कारस्तद्विषयिकैव स्मृतिरिति कार्यकारणभावः स च समवायेनैव, तेनान्यानुभवसंस्काराभ्यां नान्यस्य स्मरणम्। तत्र च सादृश्यादिज्ञानादि सहकारि कारणम् तत्समवहितसंस्कारस्यैव स्मृतौ हेतुत्वात्। उपेक्षात्मकज्ञानेन च संस्कारो न जन्यते। संस्कारश्च चरमफलनाश्यः तेन स्मृतधारायां न संस्कारान्तरकल्पनमिति वेदा०प०। क्वचिच्च दीर्घकालरोगादिना जन्मान्तरेण वा तन्नाशः। जन्मान्तरन्तु कर्मविशेषाभावसहकृतमेव तन्नाशकम् तेन "जातिं स्मरति पौर्व्विकीम्" इत्यादिमन्वाद्युक्तकर्मविशेषसत्त्वे न तन्नाशः। उपस्थापकञ्च यथा पदज्ञानं पदार्थस्य हस्तिज्ञानं हस्तिपकस्येत्यादि एकसंम्बन्धिज्ञानस्यापरसम्बन्धिस्मारकत्वनियमात् पदपदार्थयोश्च शक्तिसम्बन्धेन सम्बन्धितेति तथात्वम्।

भावे ल्युट्। उपस्थापन—उपस्थिति साधन व्यापारे उद्बोधकसमवधाने तत्सहकारे। उपस्थापनं प्रयोजनमस्य प्रप्रवचना०छ। उपस्थापनीय उपस्थापनसाधने उद्बोधकादौ त्रि० उप+स्थापि-कर्म्मणि अनीयर्। स्मार्य्ये त्रि०।

उपस्थावरा स्त्री उप+स्था—बा०कर्मणि वरच्। उपसेवनीये पुरुषमेधयज्ञाङ्गे देवताभेदे "सरोभ्योधैवरमुपस्थावराभ्योदाशम्" यजु० ३०,१६,

उपस्थित त्रि० उप+स्था—क्त। १समीपस्थिते, २समीपागते "तदनुपस्थितमग्निहोत्रं तस्यानुपस्थितिमन्वनुपस्थिता इमाः प्रजाः प्रजायन्तेऽनुपास्थितो ह वै श्रिया प्रजाया प्रजायते" शत०ब्रा० २,३,१, १३, "उपस्थितेयं कल्याणी" रघुः। हैयङ्गवीनमादाय घोषवृद्धानुपस्थितान्" भट्टिः। ३प्राप्ते, उपस्थितपरित्यागे प्रमाणाभावात्" न्यायवाक्यम् "अनुपस्थितकल्पनाऽ